Studieresa till Island – försäkring i skuggan av vulkaner, geotermisk värme och framtidstro

Dag 1

I slutet av augusti reste en grupp deltagare till Island för att få en djupare förståelse för landets försäkringsmarknad, samhälle och näringsliv. Resan inleddes med flyg via Oslo till Keflavik och gav redan från luften en första inblick i Islands unika landskap med mossbeklädda lavafält, berg och ångande geotermiska källor. Under den första dagen stod besök hos försäkringsbolaget Vörður och Svenska ambassaden i Reykjavik på programmet.

En liten marknad med stora risker

Första stoppet var Vörður Tryggingar, ett av Islands fyra försäkringsbolag. Bolaget ägs sedan 2016 av Arion Bank och har en marknadsandel på cirka 19,5 procent, vilket gör det till landets tredje största försäkringsbolag. Vörður har omkring 140 anställda, men som en del av Arion Banks koncern omfattas totalt cirka 850 medarbetare.

Den isländska försäkringsmarknaden präglas av landets begränsade storlek. Med endast omkring 400 000 invånare är konkurrensen hård och möjligheterna till specialisering begränsade. Samtidigt innebär Islands geografiska läge och naturförhållanden att försäkringsbolagen måste hantera risker som saknar motsvarighet i många andra länder.

En särskild del av den isländska försäkringsmodellen är den lagstadgade brandförsäkringen som alla fastighetsägare måste ha, oavsett boendeform. En del av premien går automatiskt till den nationella naturkatastroffonden, NTI (Natural Catastrophe Insurance of Iceland), som ersätter skador till följd av naturkatastrofer såsom vulkanutbrott, jordbävningar, jordskred, laviner och översvämningar.

Försäkringsbolagen administrerar endast avgiften medan ersättningsanspråken hanteras av fonden. Systemet speglar de särskilda förutsättningar som råder i ett land där naturkrafterna ständigt gör sig påminda.

Andra skador än hemma

Under besöket blev det tydligt att skadebilden på Island skiljer sig från den svenska. Frysskador på vattenledningar är relativt ovanliga tack vare den omfattande geotermiska uppvärmningen. Istället ser man fler skador som orsakas av ånga och fukt från det heta vattnet som används för uppvärmning av bostäder.

Motorförsäkring är också förhållandevis dyrt. Eftersom nästan alla reservdelar måste importeras blir reparationskostnaderna höga. Liksom i Sverige är vindruteskador ett vanligt problem, men för att uppmuntra reparation istället för byte erbjuder Vörður självriskfri reparation av de skador som går att laga.

Företagsmarknaden är begränsad och Vörður arbetar i stor utsträckning tillsammans med återförsäkringsgivare. En av de största riskerna på Island bedöms vara den internationella flygplatsen i Keflavik, vars betydelse är stor för hela landets ekonomi.

Försäkring med fokus på människors behov

Ett område där Vörður särskilt sticker ut är produktutvecklingen. Företagets ledning arbetar aktivt för att utveckla försäkringar som bättre möter kvinnors behov. Ett exempel är att man nyligen infört fertilitetsskydd som en del av försäkringen för kritiska sjukdomar.

Bolaget har även stärkt skyddet för personer som utsätts för våld i nära relationer. Tanken är att försäkringen ska kunna ge ekonomisk hjälp till den som behöver lämna en våldsam relation. Initiativen speglar bolagets uttalade ambition att sätta kundernas behov i centrum och skapa ett försäkringserbjudande som bidrar till verklig trygghet.

Precis som många andra försäkringsbolag fokuserar Vörður även på framtidsfrågor som cybersäkerhet, AI och den kommande DORA-regleringen. Cyberförsäkringar erbjuds idag genom partners eftersom den egna kompetensen inom området ännu är begränsad. Samtidigt satsar man på att göra data mer tillgänglig genom AI-lösningar som ska kunna användas av samtliga medarbetare.

Ett land format av historia och natur

På Svenska ambassaden fick gruppen en bred introduktion till det isländska samhället. Island blev självständigt från Danmark 1944 men har betydligt äldre demokratiska traditioner. Parlamentet Alltinget grundades redan år 930 och räknas som världens äldsta fortfarande verksamma parlament.

Island är idag känt som världens mest jämställda land och har toppat flera internationella jämställdhetsrankningar under lång tid. Redan 1980 valdes Vigdís Finnbogadóttir till världens första folkvalda kvinnliga president. Idag leds landet av president Halla Tómasdóttir och en regering där de styrande partierna leds av kvinnor.

Samtidigt står landet inför flera samhällsutmaningar. Inflation och räntor är höga och lönenivåerna bland de högsta i Europa. Cirka 20 procent av befolkningen är född utomlands, varav polacker utgör den största gruppen.

Turism, fiske och aluminiumproduktion är de viktigaste näringarna. Med omkring två miljoner turister per år är besöksnäringen av avgörande betydelse för landets ekonomi. Fisket spelar fortsatt en central roll och har genom långsiktigt hållbarhetsarbete utvecklats till en av världens mest förvaltade fiskerinäringar.

"Þetta reddast" – det ordnar sig

Ett av de mest minnesvärda intrycken från ambassadbesöket var beskrivningen av den isländska mentaliteten. Uttrycket "Þetta reddast" används ofta och betyder ungefär "det ordnar sig".

Efter århundraden av vulkanutbrott, jordbävningar, stormar och ekonomiska kriser har islänningarna utvecklat en stark motståndskraft och en optimistisk syn på framtiden. Trots utmaningar präglas samhället av samarbete, sammanhållning och tron på att problem går att lösa tillsammans.

En första dag fylld av insikter

Dagen avslutades med middag på restaurang Höfnin i Reykjaviks hamnområde, där samtalen fortsatte kring dagens intryck och lärdomar. För många deltagare blev besöken hos Vörður och Svenska ambassaden en tydlig illustration av hur ett lands geografi, historia och kultur påverkar både samhället och försäkringsmarknaden.

Den första dagen på Island gav värdefulla perspektiv på hur försäkring kan utformas utifrån helt andra riskbilder än de vi är vana vid i Sverige, men också på hur innovation, kundfokus och samhällsansvar kan skapa trygghet även i en av världens mest naturutsatta miljöer.

Dag 2

Besök på deCode

Besöket på deCODE var väldigt intressant och gav oss en bättre förståelse för hur genetisk forskning kan användas i praktiken. Vi fick se hur företaget arbetar med stora mängder genetisk information för att hitta samband mellan gener och olika sjukdomar.

Det som imponerade mest på oss var hur mycket kunskap man kan få fram genom att analysera data över lång tid. Forskningen kan bidra till att identifiera personer som löper en högre risk att drabbas av vissa sjukdomar, vilket i framtiden kan göra det möjligt att sätta in förebyggande åtgärder tidigare.

Vi fick också en ökad förståelse för vilken betydelse genetiken har för vår hälsa. Samtidigt blev det tydligt att det finns viktiga frågor kring integritet och hur personlig information ska hanteras på ett säkert sätt.

En annan sak vi tog med oss var att Island har unika förutsättningar för den här typen av forskning. Trots att landet är litet har man lyckats bygga upp en verksamhet som är världsledande inom sitt område.

Våra reflektioner
Besöket hos deCODE var mycket intressant och imponerande. Med över två tredjedelar av Islands vuxna befolkning som deltagare har deCODE genetics byggt upp en unik

genetisk infrastruktur. Genom att kombinera DNA-data, hälsoregister och släktinformation kan forskarna identifiera genetiska riskfaktorer för olika sjukdomar på ett tidigt stadium.

Samtidigt väckte besöket frågor kring etik och gränsdragningar. Hur långt bör genforskningen få utvecklas, och vem ska sätta gränserna? Det är positivt att kunna förebygga och behandla sjukdomar, men utvecklingen medför också frågor om framtida möjligheter att påverka egenskaper hos människor.

En tanke som väcktes under besöket, var gränsen går mellan medicinsk nytta och genetisk design. Skulle framtidens teknik kunna användas för att välja eller påverka egenskaper som kön, längd, intelligens eller andra personliga attribut? Även om detta idag är starkt reglerat väcker det viktiga frågor om etik, mänsklig mångfald och jämlikhet.

För försäkringsbranschen är genetisk forskning särskilt intressant sett till möjlighet att förebygga sjukdomar och därmed minska risken för den typ av skador som vi ersätter via försäkringar. Här aktualiseras andra frågor, så som vilken data är kunder villiga att dela med sig till oss som försäkringsbolag, i syfte att förebygga skador? Viktigt att betona att det inte handlar om att kunna begränsa försäkringsskydd i samband med införsäkringen utan snarare om att förebygga framtida skador.

Vår slutsats är att den genetiska forskningen har enorma möjligheter att förbättra människors hälsa, men att utvecklingen behöver ske under tydliga etiska riktlinjer och med en bred samhällsdiskussion om vilka gränser som ska gälla.

****

Besök på Finance Iceland

Vi besökte Finance Iceland (SFF), som är branschorganisationen för Islands finanssektor. Organisationen representerar banker, försäkringsbolag, värdepappersföretag och andra finansiella aktörer och arbetar för att stärka den finansiella sektorn och dess betydelse för samhället.

Lärdomar
Under besöket fick vi en bättre förståelse för finanssektorns betydelse för samhället och den ekonomiska utvecklingen. Vi fick också en inblick i hur analys, statistik och omvärldsbevakning används som underlag för beslut inom både näringsliv och offentlig sektor.

Det framkom tydligt att förtroende är en avgörande faktor för att banker och försäkringsbolag ska kunna verka framgångsrikt. Efter finanskrisen 2008 har Island genomfört omfattande förändringar för att skapa en mer stabil och hållbar finansmarknad, med större fokus på riskhantering, transparens och långsiktighet.

En intressant aspekt som presenterades var att försäkringskunder på Island verkar vara mer benägna att byta försäkringsbolag än vad vi kanske är vana vid. Marknaden präglas av en högre rörlighet där kunderna aktivt jämför villkor, priser och service för att hitta det alternativ som passar dem bäst och att kunderna ofta lämnar med hela sitt försäkringsengagemang, inte att de sprider sina försäkringar mellan olika bolag.

Vidare har vi också fått förståelse på hur Islands Náttúruhamfaratrygging fungerar som är ett statligt försäkringssystem som fungerar som ett nationellt skydd mot skador från naturkatastrofer. Alla byggnader på Island omfattas automatiskt genom att naturkatastrof försäkringen är kopplad till den obligatoriska brandförsäkringen där premie om 0,025% tas ut av försäkringsvärdet för byggnader. Premien tas ut av de privata försäkringsbolagen och förs vidare till NTÍ och vid en naturkatastrof till exempel vulkanutbrott kliver fonden in.

Analys
Det blev tydligt att Island har dragit viktiga lärdomar av tidigare ekonomiska kriser. Arbetet med riskhantering och regleringar har fått en betydligt större betydelse än tidigare, vilket bidragit till ökad stabilitet inom finanssektorn.

Vi reflekterade också över att även ett litet land kan ha en stark och modern finanssektor. Genom samarbete mellan myndigheter, företag och intresseorganisationer skapas goda förutsättningar för ekonomisk utveckling och innovation.

Den höga rörligheten bland försäkringskunder väckte också tankar kring kundlojalitet. Detta skiljer sig från den bild vi ofta har av försäkringskunder som långsiktiga och relativt lojala mot sitt försäkringsbolag. Försäkringsmarknaden på Island verkar i stället präglas av att kunderna i högre grad är beredda att byta bolag om de upplever att de får bättre villkor eller service hos en konkurrent.

Detta ställer höga krav på försäkringsbolagen att kontinuerligt arbeta med kundnöjdhet, tillgänglighet, service och konkurrenskraftiga produkter. Samtidigt kan den ökade konkurrensen bidra till att bolagen utvecklar sina erbjudanden och skapa större nytta för kunderna.

Våra kommentarer
Besöket gav en bra inblick i hur finansbranschen fungerar på nationell nivå och hur ekonomiska analyser används för att fatta beslut. Det var särskilt intressant att ta del av hur Island har hanterat konsekvenserna av finanskrisen och vilka förändringar som genomförts för att stärka förtroendet för finanssektorn.

Vi upplevde också att många av de utmaningar som den isländska finanssektorn står inför liknar dem som finns i andra nordiska länder: digitalisering, ökade kundkrav,

säkerhet och behovet av att bygga långsiktiga kundrelationer i en alltmer konkurrensutsatt marknad.

Besöket gav oss en ökad förståelse för hur den isländska finanssektorn fungerar och vilka faktorer som är viktiga för att skapa en stabil, konkurrenskraftig och framtidsinriktad marknad.

Dag 3

Vi åkte från hotellet vid åtta och lämnade Reykjavik bakom oss. Staden har fått sitt namn efter de rykande ångpelare som mötte de första bosättarna och det är lätt att förstå varför när vita rykande pelare stiger mot himlen både här och där. Bussen tog en dryg halvtimme österut, och det tog inte lång stund innan husen tog slut. Sen var det mossa och lava hela vägen. Mossan är en viktig naturresurs på Island och skyddas av lag. På grund av det kalla och hårda klimatet växer den långsamt och det kan ta upp till 100 år innan skadad mossa återhämtar sig. Landskapet känns nästan utomjordiskt. De mörka lavafälten breder ut sig i alla riktningar med gröna mossbeklädda partier. Det skapar en intressant kontrast där det karga och ogästvänliga samtidigt är märkligt vackert.

Hellisheiðarvirkjun ser man långt innan man är framme. Kraftverket ligger nedanför Hengill, och ovanför det står en pelare av vit ånga som lutar med vinden. Det ser ut som rök från en fabrik. Det första de säger när man kommer in är att det inte är det. Ångan är rent vatten, drygt 99 procent, och det är i stort sett hela utsläppet. Metoden bygger på att företaget borrar djupt ner i marken för att nå geotermiska reservoarer med hett vatten som håller omkring 200 grader. Vattnet pumpas upp till ytan och har då svalnat av till ca 85 grader. Värmen används för att värma upp grundvatten som sedan distribueras till städerna genom välisolerade rörledningar. Därefter skickas det geotermiska vattnet till berggrunden igen. Den i stort sett obegränsade tillgången på geotermisk energi och hetvatten går att islänningarna inte behöver bry sig så mycket om energieffektivisering av byggnader. Värmen står alltid på och blir det för varmt öppnar man helt enkelt fönstret för att vädra. Nästan 90 % av alla isländska byggnader värms med hetvatten direkt från marken.

Tillgången till ånga gör också att Island kan tillverka en stor mäng el. Över 70 % av all el som produceras i landet går till industri, och en stor del av detta används för smältning av aluminium. Den billiga och förnybara elen drar även till sig energikrävande IT-verksamhet och datahallar. Jordvärme och el används även för uppvärmning av växthus för att odla grödor året runt.

Trots att elen är helt grön så genererar ändå processen att tillverka aluminium stora koldioxidutsläpp. På Island pågår därför försök att fånga in koldioxiden i luften och genom kemiska processer binda denna och pumpa den Utöver varmt vatten produceras även geotermiska gaser. Genom en process där gaserna binds i mineraler kan även

dessa skickas tillbaka ner i berggrunden där den binds i mineraler, vilket minskar utsläppen av växthusgaser. Resultatet är produktion av både el och uppvärmning med mycket låga klimatutsläpp.

Island har 33 aktiva vulkaniska system och den vulkaniska ådra som det här företaget utnyttjar har utbrott en gång varje 2000 år. Det senaste utbrottet inträffade för ungefär 2000 år sedan. Islänningarna talar om detta med en viss lättsamhet, men för en utomstående känns det nästintill dystopiskt att leva och bedriva verksamhet i så nära anslutning till en potentiell naturkatastrof.

Anläggningen är den största av sitt slag på Island. Den öppnade 2006 och ger 303 MW el och 200 MW värme, ungefär 950 liter hetvatten i sekunden. Mer än halva Reykjavíkområdet värms härifrån. Siffror man nickar åt tills man står på balkongen ovanför maskinhallen och ser turbinerna gå. Man släpps inte in i själva verket, av säkerhetsskäl, men man ser rakt ner i den och hör den i hela byggnaden.

Från övervåningen är utsikten över Hengill stor och tom, med ångplymer som kommer upp ur marken lite här och där. Vi hade ungefär en och en halv timme, vilket räckte till en runda och kaffe.

Det jag inte hade väntat mig var eftermiddagen. Vi trodde att bussturen till Grindavík mest var transport, men vi stannade flera gånger på vägen.

Det är geotermiska fält där marken kokar. Vatten som bubblar upp ur hål, lergrytor som puttrar tjockt och långsamt, sprickor som väser ut ånga. Man går på träspänger, och det finns skäl till det. En bit ner i marken är det ungefär 200 grader. Färgerna är det som fastnar mest: gult, orange, rostrött, från svavlet och mineralerna. Och lukten. Den går inte att komma undan.

Ingen av platserna är inhägnad eller iordninggjord på något särskilt sätt. Det är helt enkelt så marken ser ut där.

Så kom vi då fram till Grindavík var sista stoppet. Orten evakuerades i november 2023 när magma tryckte upp under samhället och drog sprickor genom bebyggelsen. Sedan dess har det varit nio utbrott i kraterraden norr om orten. Det senaste tog slut i augusti förra året, så vi såg inget aktivt utbrott. Det man ser är vad som blev kvar: nya lavafält, skyddsvallar runt samhället, och ett fiskeläge som ligger där utan att riktigt fungera.

Under marken pågår det fortfarande. Drygt en vecka innan vi kom mätte isländska meteorologiska institutet upp närmare 30 miljoner kubikmeter magma som samlats under området sedan förra utbrottet, och landet höjer sig långsamt. De räknar med att det kommer en ny magmagång förr eller senare. Vid tidigare utbrott har förvarningen legat mellan tjugo minuter och drygt fyra timmar.

Tjugo minuter är ingenting. Det är den detaljen jag har tänkt mest på efteråt.

Sista stoppet och upplevelsen på resan var bron mellan kontinenterna. Bron ligger i Sandvik och är en liten gångbro som spänner över sprickan mellan kontinenterna. På ena sidan den nordamerikanska- och på andra sidan den eurasiska tektoniska plattan. Sprickan mellan kontinenterna, som växer med ca 2-2,5 cm per år, är del av det som kallas den 'Mittatlantiska ryggen' som delar kontinentalplattorna. Det är endast på Island som sprickan är synlig ovanför havsytan och ger en ständig påminnelse om att vår planet är i ständig förändring även om 'sprickan' i sig var lite av en besvikelse. Den såg mest ut som en uttorkad älvfåra fylld med svart lavasand.

Sen gick det direkt till flygplatsen. Avgång 17.05, byte i Köpenhamn och landning på Arlanda tjugo över midnatt. En lång dag, men det var värt varje minut.